

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

POSVETA GRADITELJU LAĐE OD VODE I UVOD U PAVLOLOGIJU

KUĆA OD KNJIGA.

Zbornik radova u povodu 70. rođendana Pavla Pavličića

*Zagreb; Hrvatska sveučilišna naklada –
Odsjek za komparativnu književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu – Hrvatska
akademija znanosti i umjetnosti, 2017.,
ur. Cvijeta Pavlović*

Zbornik radova u povodu 70. rođendana Pavla Pavličića, knjiga je koja ima neku vrstu, za znanstvenu knjigu neuobičajene unutarnje napeitosti, zapleta koji se razvija od osobnih posveta i književnih tekstova nadahnutih Pavličićevim opusom, među kojima su čak i haiku, balada i poslanica, preko „knjiga” ili pisama koja se slavjeniku upućuju u prigodnom tonu; zatim od autobiografskih zapisa nadahnutih Pavličićevim radovima do studija njegovih autobiografskih knjiga i uloge koju knjige imaju u njegovim knjigama, da bi se konačno u drugom poglavlju otvorile teme relevantne za njegove književnoznanstvene knjige posvećene genološkim pitanjima, žanru krimića, epskom pjesništvu, versologiji, interpretaciji, manirizmu te konačno njegovu radu na filmskim scenarijima. Na kraju se, posve u

skladu s *Lađom od vode*, ova *Kuća od knjiga* završava otvorenim vratima, odnosno obećanjem urednice da je riječ tek o početku. Tako je ova skladna i dobro promišljena kompozicija koju zbornik ima, također neka vrsta implicitne diskretne posvete Pavličiću, vještom graditelju fabula, književnih i znanstvenih. Stoga se sadržaju zbornika može pristupiti prateći ovaj njegov unutarnji zaplet koji se gradi od osobnog do javnog, od književnih nadahnuća do znanstvene relevantnosti jednog posve iznimnog opusa.

Najmanja je knjiga u *Kući od knjiga* zacijelo haiku **Mire Gavrana** posvećen Pavličićevu Šapudlu: „On od ulice. Prebirući sjećanja. Knjigu sačini.” Još su dvije posvete napisane kao književni tekstovi. **Dubravka Oraić Tolić** pod naslovom *Balada o srijedi* posvetila je 9 katrena s par-

nom rimom Pavlu Pavličiću „u znak sjećanja na Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu osamdesetih godina 20. stoljeća”, a **Dunja Fališevac** pod naslovom „Knjiga poštovanomu gospodinu i piscu Pavlu...” arhaičnim jezikom ispisala je poslanicu u ime svih „ženskinja hrvastkih” kojima je posvetio svoj *Rukoljub*. U formi knjige koja je pismo sročeno je i tekst **Gorana Tribusona** pod naslovom „Epistolarna vježba ili automehaničari s Cvjetnog trga”. Iako naslovljeno „dragom Pavlu”, pismo je zanimljivo i onima koji nisu Pavao Pavličić, a zanima ih rekonstrukcija književno-povijesnih okolnosti ovog plodnog prijateljstva u kojemu je nastala poetička matrica Tribuson-Pavličić, a koju on autoironično naziva „automehaničarskom poetikom”. Tribuson priznaje da su za tu poetiku zaslužniji bili Graham Green i Karel Čapek, od Borgesa, kojega su cijenili, ali saznajemo i da im je „pomalo išlo na živce što ga se kao književnog očuha i predugo vezivalo uz njihovu generaciju”, a oni su zapravo bili *greenovci*. To je dragocjeno priznanje.

Pod naslovom „Kako nam je bilo, kako nam je i prošlo”, **Boris Senker** aludira na Pavličićeve autobiografske zapise, no najprije upozorava i na slabo poznatu činjenicu da je Pavao Pavličić dramatičar; on je naime

autor dvaju dramskih tekstova – *Kazališni život ili smrt* i *Olga i Lina*, a u zagrebačkom HNK-u prikazana je i dramatizacija njegova *Dobrog duha Zagreba*. No, bez obzira na to, Senker ne bira stručni i dramski diskurs nego Pavličićeve autobiografske zapise o sedamdesetima *Bilo pa prošlo* (2011.), nadopisujući ih svojim osobnim iskustvima budući da su ona, kako sam kaže, u stopu slijedila Pavličićeva. U tom smislu ovaj je tekst više od osobnog komentara koji prati jednu autobiografiju; on je zanimljiv i iz aspekta intelektualne povijesti jer otvara uvijek zanimljiva pitanja 70-ih, godina u kojima se formirao naraštaj koji je svojim djelovanjem obilježio posljednje socijalističko i prvo tranzicijsko desetljeće u Hrvatskoj.

Još su dva priloga u zborniku posvećena Pavličićevom autobiografskom pismu: prilog **Vinka Brešića** pod naslovom „Autobiografska razmatranja Pavla Pavličića”, i pod naslovom „Osjetilno, mirisno, vidljivo”, prilog **Andree Zlatar Viočić**. Za aspekt autobiografije kao žanra, zanimljiv je Brešićev osvrt na Pavličićev tekst „Tlapnja uspomena” (2013.), naručen za antologiju *Iz pr(a)ve ruke. Nove autobiografije hrvatskih pisaca*, a koji zapravo i nije autobiografski nego polemički tekst; u njemu Pavličić raspravlja o pogrešnoj ili iznevjerenoj recepciji njegovih knjiga *Dunav* (1983.) i *Ša-*

puđl (1995.). Žanrovski nesporazum naime dolazi od pojma „lirska proza” koji se rabio za te knjige dok se nisu počele nazivati autobiografskim u kritici, a onda ih je autor počeo nazivati memoarskim jer autobiografiji pripisuje vrijednosno značenje. Brešić ističe za teoriju žanra zanimljiv Pavličićev zaključak da su te knjige zapravo nastale u jednom žanrovskom sustavu, a danas se čitaju u drugom. Otud i promjena imenovanja. No, **Andrea Zlatar Viočić** analizira proze Šapudl (1995.), *Kruh i mast* (1996.) i *Vodič po Vukovaru* (1997.) pristupajući im kao trima tekstovima „koji se mogu diskurzivno identificirati kao pripadna autobiografskom diskursu, a međusobno ih povezuje tematska jezgra pripovijedanja o Vukovaru” te ih stoga naziva i „vukovarskim triptihom”. Pavličićevu „formulu” autobiografskog diskursa i „svijeta koji se njime oblikuje nalazi ona u „prikazivanju događaja koji se ponavljaju uporabom opisivanja” te ističe – „to je svijet zapamćenih slika raspoređenih uvjetno u linearnu kronologiju po godinama, to je osjetilni svijet sjećanja, u kojemu su doživljaji a ne događaji gospodari”.

Prvom poglavlju pripada i članak pod naslovom „Knjige su krive za sve: tekst, zbilja i povijest u Pavličićevim romanima” u kojemu **Krešimir Nemeć** interpretira romane *Krasopis* (1987.), *Koraljna vrata*

(1990.) i *Pokora* (1998.). U *Krasopisu*, koji smatra krajnjim izrazom „ontološkog relativizma” tadašnje hrvatske književnosti analizira metaleptičke postupke, te slučaj „obrnute mimeze”, dok u *Koraljnim vratima* i *Pokori* propituje neželjene učinke koje pronalazak izgubljenih knjiga ima na zbilju. Zaključuje da su ti romani zasnovani na „postmodernističkoj ontološkoj paradigmi, koju dodatno proširuju etičkim problemima: pitanjima osobnog i društvenog morala”.

U članku pod naslovom „Misterij zlatnog anđela” pristupajući autoru kroz osobno iskustvo, zajednički rad u uredništvu časopisa „Tekla”, **Tonko Maroević** daje svoj osvrt na cjelokupni Pavličićev opus zadržavajući se nešto više na interpretaciji njegove *Kronike provincijskog kazališta* (2002.), koju smatra prvim našim novopovijesnim romanom, a ujedno i potencijalnim sižeom za „uvjerljivu i uzbudljivu televizijsku seriju, tj. sapunicu”.

Prvom dijelu ovog zbornika pridružen je i članak **Nenada Cambija**: „Carevi Prob i Dioklecijan, Panonac i Dalmatinac sreli su se u Splitu”, koji je posvećen Pavlu Pavličiću u uvodnoj napomeni, ali se tematski ne vezuju uz njegov opus. No, u naslovu je sadržana simpatična aluzija koja se također može čitati na osobnoj razini, a odnosi se na vezu Panonca i Dalmatinca i njihove susrete u Splitu,

odnosno na panonsko-dalmatinsku, splitsko-zagrebačku suradnju Cambija i Pavličića na brojnim projektima Književnog kruga u Splitu.

Drugo poglavlje zbornika otvara tekst **Milivoja Solara** u kojemu on Pavličićevu knjigu *Sve što znam o krimiću* uspoređuje s Lasićevom *Poetikom kriminalističkog romana* da bi pokazao kako nije riječ o klasičnoj teoriji žanra nego o osebujnoj knjizi koju istodobno piše i pisac krimića i teoretičar književnosti, dakle kao „vrstan promatrač cjeline književnosti u kojoj je krimić prepoznatljiv žanr i na način na koji piše krimiće”. Za razliku od Lasića koji po Solaru piše svojevrsnu apologiju žanra (i to neuvjerljivu), Pavličić samo želi spasiti žanr od uobičajenog svrstavanja u trivijalnu književnost. Osim toga, u Pavličićevu razlikovanju dobrih i loših krimića, i raspravi o pogreškama u gradnji romana Solar uviđa jednu od središnjih zanimljivosti koju Lasićeva studija nema.

Dva su zanimljiva priloga posvećena Pavličićevoj formuli fantastike, prilozi Tomislava Brleka i Luke Bekavca. Pod naslovom „Lađa od vode, knjiga od zbilje” **Tomislav Brlek** polemizira s dosadašnjim čitanjima priča iz zbirke *Lađa od vode*. Ističe kako ova zbirka priča, koju treba čitati kao cjelinu, „od početka do kraja, na svim razinama skreće čitateljsku pažnju na svoj ustroj, tj. na

proces svog oblikovanja”. Iščitava i veze s Marinkovićevim *Prozama*, koje smatra „najbližim literarnim srodnikom ove zbirke”, ali također upućuje i na veze s Calvinom, osobito u koncepciji „totalne knjige”.

Inovativan interpretativni okvir Pavličićevoj fantastici postavlja se u tekstu **Luke Bekavca** pod naslovom „Ritam kaosa. Bilješke o inskripciji fantastičnog”. Bekavac odbacuje Todorovljev koncept fantastičnog i ističe kako „ključna nakana fantastične književnosti” zapravo nije „preispitivanje stabilnosti nečije percepcije svijeta”, nego „pokušaj predstavljanja nepredstavljivog, maksimalno približavanje granici sublimnog”. Taj „nemogući zadatak” fantastike prati u Pavličićevim romanima *Večernji akt* (1981.) i *Sretan kraj* (1989.) te u kratkoj prozi *Dobri duh Zagreba* (1976.) i pričama iz zbirke *Lađa od vode* (1972.).

Pavličićevoj iznimno utjecajnoj studiji o manirizmu posvećen je prilog **Kristine Grgić**, koji donosi iscrpan pregled dosadašnjih istraživanja manirizma u hrvatskoj znanosti o književnosti, prateći razliku tipoloških i periodizacijskih pristupa. Poznato je da uz Nikicu Kolumbića i Frana Čalu, Pavao Pavličić u svom ključnom djelu, pristupio manirizmu kao samostalnom razdoblju, zasebnoj poetičkoj kategoriji, no uvjetno je prihvaćao i tipološki pristup. Kristina Grgić ta-

kođer upozorava i na određenu skepsu, pa i kritike, pojedinih autora/ica, no također i na Pavličićevo relativiziranje ranijih stavova u recentnijem prilogu za *Hrvatsku književnu enciklopediju* (2010.) Bez obzira na to, ona ističe da je „sama ideja hrvatskog književnog manirizma danas nezamisliva bez Pavličićevih radova o toj temi”.

Dva su priloga posvećena Pavličićevu „umijeću interpretacije” – članak nedavno preminulog teatrologa i dramaturga **Darka Gašparovića** koji skreće pozornost na Pavličića interpretatora te analizira njegove interpretacijske strategije na dvama primjerima – na poslanici Nikole Nalješkovića Hektorovićevoj guti i pjesmi „Nutarnje more” Vladimira Nazora. Interpretaciji je posvećen i kratki esej **Zvonimira Mrkonjića** „Pohvala čitanju” upućen Pavličićevoj knjizi *Moderna hrvatska lirika* (1999.) u kojoj je izabrao 22 pjesme iz hrvatske lirike XX. st.

Osobitost Pavličićeve interpretativne metode Mrkonjić vidi u tome što on uglavnom ne bira antologijske pjesme pojedinih autora temeljeći tu praksu na sudu da „o pravoj naravi lirike nekog autora često bolje svjedoče njegove atipične nego tipične pjesme”, a njegov se interpretativni postupak vodi kao rješavanje zagonetke; u tome vidi sličnost s građenjem romanesknih zapleta u njegovim prozama.

Prilog o Pavličiću kao stihologu napisao je **Slaven Jurić**. U vrlo iscrpnom članku autor se osvrće na pet knjiga posvećenih versološkoj problematici: *Sesta rima u hrvastkoj književnosti* (1978.); *Stih u drami i drama u stihu* (1985.), *Stih i značenje* (1993.) *Barokni stih u Dubrovniku* (1995.), *Hrvatski dramski stih* (2000.). Jurić ističe kako je u ovih pet knjiga Pavličić obuhvatio gotovo cjelokupnu povijest hrvatske versifikacije, a u nekim područjima semantike stiha prvi je ponudio sustavne rasprave te stoga upozorava kako „postoje institucije na kojima se drži do proučavanja stiha, a da nisu proizvele broj stiholoških radova ravan Pavličićevoj produkciji u istom fahu”.

Dva se autora u ovom zborniku bave Pavličićevim priložima proučavanju epskog pjesništva. Stipe Botica u članku „Pavao Pavličić o epskom pjesništvu” i Lovro Škopljanac u članku pod naslovom „Na granici epa”. **Stipe Botica** referira se na Pavličićev prilog „Epsko pjesništvo” iz *Uvoda u studij književnosti* (51998.) te knjige *Epika granice* (2007.) i *Vrijeme u pjesmi* (2011.). Pritom ističe kako je upravo Pavličićev opis epskog pjesništva iz *Uvoda u studij književnosti* imao najveći učinak u hrvatskoj teorijskoj misli te on redom iznosi razloge takvog suda. Težište priloga **Lovre Škopljanca** zapravo su genološka pitanja, problemi postavljanja

granice među vrstama i način na koji se ti problemi iskazuju u epskom pjesništvu. Referentni tekstovi za njegov prilog stoga su Pavličićeve knjige *Književna genologija* (1983.), već spomenuta rasprava o epskom pjesništvu iz *Uvoda u studij književnosti*, zatim *Studije o Osmanu* (1996.), *Barokni pakao* (2003.), *Skrivena teorija* (2006.) i *Epika granice* (2007.), djelo na kojemu se autor posebno zadržava jer ga smatra središnjim Pavličićevim književnoznanstvenim djelom koje se bavi epskim pjesništvom. Pri kraju, u prilogu pod naslovom „Poetičke razmjene Pavla Pavličića i Zorana Tadića” **Nikica Gilić** upozorava na Pavličićev filmski i televizijski scenaristički opus koji uključuje bogatu suradnju s cijelim nizom redatelja, no, tema je njegova rada suradnja sa Zoranom Tadićem budući da je on glavninu svog igranofilmskog opusa, od početka 80-ih do 1997., ostvario upravo u suradnji

s Pavličićem. Riječ je o šest filmova: *Ritam zločina*, *Treći ključ*, *San o ruži*, *Osuđeni*, *Orao*, i *Treća žena*. Pitajući se kako procijeniti i odrediti granicu scenarističkog i redateljskog udjela u stvaranju nekog filma, Gilić iznosi pretpostavke da su Tadić i Pavličić di-onici iste poetike, pa je lako moguće da je u tom kolektivnom stvaralaštvu Pavličić bio i autor i suautor.

I na kraju, obzirom da je riječ o „kući od knjiga” koja je nastala povodom prvih 70 godina jednog iznimno plodnog života, mogli bismo očekivati, a i priželjkujemo, nove knjige i nove kuće. Osim toga, urednica ovog zbornika, Cvijeta Pavlović, kojoj pripada zasluga za sklad, mjeru, opseg i kakvoću *Kuće od knjiga* na kraju je obećala – „ovo je tek početak, nastavak slijedi”. Moramo joj vjerovati jer znamo koliko je knjiga uslijedilo nakon što je Pavao Pavličić na kraju svoje prve knjige odbio staviti točku.

Miranda Levanat-Peričić